

lyser, efterlader den alligevel et noget flimrende indtryk og mange ubesvarede spørgsmål.

For det første er behandlingen af det centrale emne om »det civile samfund« efter min opfattelse for svag. Selve begrebet præsenteres kortfattet og i dets idealtypiske udformning (pp. 88-95). Men hvad er forudsætningerne for dets eksistens og mulige genoplivning? Hvilke funktioner varetager det? Er det civile samfund for eksempel den nødvendige og tilstrækkelige betingelse for det selvbestemmende og alsidige menneske? Hvad kan vi i det hele taget vente af det? Er det virkelig, som antydnet (p. 80), løsningen på den nuværende »styringskrise«, som blandt andet angives at være et resultat af den samtidige vækst af staten og markedet? Eller er det blot en utopi eller måske en myte om »en gylden tid«?

For det andet må man sige, at selvom bogen påviser nogle overordnede udviklingslinjer og kvalitative forandringer i samfundsudviklingen, så synes forfatteren mere optaget af at foretage sammenfattende synteser end at dokumentere sine påstande og reflektere kritisk over egne positioner. For eksempel tales der igen og igen om »krise«: om styringskrise, moral- og rationalitetskrise, økonomisk krise, politisk krise, uregerlighedskrise, demokratiets krise, det sidste ti-års krise, 80'ernes krise osv. uden at det på noget tidspunkt forklares, hvad der menes hermed, eller om det er den samme krise, der kan betegnes på disse mange måder.

Det lidt flimrende indtryk og den manglende gennemarbejdning viser sig også ved mange trykfejl, fejlagtige litteraturhenvisninger og faktiske unøjagtigheder. For eksempel optræder det samme Tocqueville-citat to steder (p. 129 og p. 137), men i forskellige oversættelser og med to forskellige henvisninger, hvoraf ingen svarer til Tocqueville-bogen i litteraturlisten. Som fejl og unøjagtigheder kan for eksempel nævnes, at der tales om kooperative organer, hvor der menes korporative organer (p. 142), og faktisk blev det danske socialdemokrati første gang repræsenteret i Folketinget i 1884 og ikke som angivet i 1888 (p. 147).

Disse kritiske bemærkninger skal imidlertid ikke rukke ved, at Torben Hviid Nielsen har skrevet en meget spændende og inspirerende bog. Den kan varmt anbefales til alle, der interesserer sig for politiske ideer og teorier, og den vil navnlig give marxistisk inspirerede læsere noget at tænke over.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab

Susan Strange, *States and Markets*, London: Pinter Publishers, 1988, 263 s., kr. 368,00.

Susan Strange er bedst kendt som provokatør og fremsætter af kontroversielle ideer i debatten omkring international politisk økonomi. Hun har siden 1970'erne behandlet aktuelle emner som handelskonflikter og udviklingen i det internationale finanssystem i en lang række korte artikler, hvor et af hendes formål har været at fremsætte et »europæisk synspunkt« i den amerikansk dominerede debat.

lyser, efterlader den alligevel et noget flimrende indtryk og mange ubesvarede spørgsmål.

For det første er behandlingen af det centrale emne om »det civile samfund« efter min opfattelse for svag. Selve begrebet præsenteres kortfattet og i dets idealtypiske udformning (pp. 88-95). Men hvad er forudsætningerne for dets eksistens og mulige genoplivning? Hvilke funktioner varetager det? Er det civile samfund for eksempel den nødvendige og tilstrækkelige betingelse for det selvbestemmende og alsidige menneske? Hvad kan vi i det hele taget vente af det? Er det virkelig, som antydnet (p. 80), løsningen på den nuværende »styringskrise«, som blandt andet angives at være et resultat af den samtidige vækst af staten og markedet? Eller er det blot en utopi eller måske en myte om »en gylden tid«?

For det andet må man sige, at selvom bogen påviser nogle overordnede udviklingslinjer og kvalitative forandringer i samfundsudviklingen, så synes forfatteren mere optaget af at foretage sammenfattende synteser end at dokumentere sine påstande og reflektere kritisk over egne positioner. For eksempel tales der igen og igen om »krise«: om styringskrise, moral- og rationalitetskrise, økonomisk krise, politisk krise, uregerlighedskrise, demokratiets krise, det sidste ti-års krise, 80'ernes krise osv. uden at det på noget tidspunkt forklares, hvad der menes hermed, eller om det er den samme krise, der kan betegnes på disse mange måder.

Det lidt flimrende indtryk og den manglende gennemarbejdning viser sig også ved mange trykfejl, fejlagtige litteraturhenvisninger og faktiske unøjagtigheder. For eksempel optræder det samme Tocqueville-citat to steder (p. 129 og p. 137), men i forskellige oversættelser og med to forskellige henvisninger, hvoraf ingen svarer til Tocqueville-bogen i litteraturlisten. Som fejl og unøjagtigheder kan for eksempel nævnes, at der tales om kooperative organer, hvor der menes korporative organer (p. 142), og faktisk blev det danske socialdemokrati første gang repræsenteret i Folketinget i 1884 og ikke som angivet i 1888 (p. 147).

Disse kritiske bemærkninger skal imidlertid ikke rukke ved, at Torben Hviid Nielsen har skrevet en meget spændende og inspirerende bog. Den kan varmt anbefales til alle, der interesserer sig for politiske ideer og teorier, og den vil navnlig give marxistisk inspirerede læsere noget at tænke over.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab

Susan Strange, *States and Markets*, London: Pinter Publishers, 1988, 263 s., kr. 368,00.

Susan Strange er bedst kendt som provokatør og fremsætter af kontroversielle ideer i debatten omkring international politisk økonomi. Hun har siden 1970'erne behandlet aktuelle emner som handelskonflikter og udviklingen i det internationale finanssystem i en lang række korte artikler, hvor et af hendes formål har været at fremsætte et »europæisk synspunkt« i den amerikansk dominerede debat.

Hegemoniteorien ser hun som en stort anlagt dårlig undskyldning for fejlslagen og uansvarlig amerikansk udenrigsøkonomisk politik. Ved at beskrive historien som en lang række af skiftende internationale ordener, hvis opretholdelse er afhængig af et enkelt lands relativt dominerende magt, tillader hegemoniteorien, at den internationale økonomis problemer i de sidste 20 år bliver forklaret som et uundgåeligt resultat af USAs faldende magt. Hovedspørgsmålet bliver genetablering af en international orden, blandt andet via en styrkelse af de internationale regimer. Ansvar for den internationale instabilitet falder hermed også på Japan og Vesteuropa, som ikke har været villige til at dele omkostningerne ved skabelsen af en sådan orden i en slags supportersystem. Heroverfor har Strange især søgt at påpege, at USAs magt slet ikke er faldet så meget, som det påstås. Ganske vist kan man tale om mindskelse af USAs magt i direkte relationer, men heroverfor må stilles USAs betydelige strukturelle magt. Betydningen af denne magt kan forstås, når man ikke som normalt fokuserer på aktører, men derimod ser den internationale politiske økonomi som et netværk af aftaler, eller »bargains«, der kan vurderes ud fra, hvem der har kunnet bestemme udfaldet af aftalerne, og hvem resultaterne er til fordel for. Konklusionen bliver, at USA har hovedansvaret for det, som sker og må tage hensyn hertil i udformningen af sin politik.

I hendes tidligere korte artikler har karakteren og indholdet af begrebet strukturel magt kun været kort behandlet og har fremstået temmelig uklart. Bogen kan således ses som den første samlede og detaljerede fremstilling af de ideer, der ligger bag provokationerne og kritikken fra Susan Strange. Den største del af bogen udgøres af en række kapitler, der beskriver indholdet af de vigtigste strukturer i den internationale politiske økonomi. I gennemgangen af den historiske udvikling og af de vigtigste aftaler i hver af strukturerne uddybes og eksemplificeres de begreber, som kort skitseres i indledningskapitlet. Susan Strange kalder bogen »An Introduction to International Political Economy« og beskriver den som et forslag til, hvordan man kan tænke på politik i verdensøkonomien. Der er ikke tale om en egentlig teori, men mere om en begrebsramme. Selvom hendes ideer præsenteres mere sammenhængende, end hidtil, er der således stadig mest tale om et oplæg, der kan give inspiration ved behandling af emner inden for international politisk økonomi, men som efterlader mange ubesvarede spørgsmål.

Til gengæld er der tale om en virkelig brugbar inspiration. Der opstilles en samlet ramme, som skal indeholde hele den internationale politiske økonomis problematik. Det primære formål er at integrere såvel national som international økonomi og politik. Dette gøres ud fra spørgsmålet: Hvem får hvad i den internationale politiske økonomi, og hvem bestemmer, hvem der får hvad. Dette »hvad« defineres ud fra basale værdier i samfundet: sikkerhed, velstand, retfærdighed og frihed til at vælge. Den prioritering, de enkelte værdier vil have i et givet samfund, kan beskrives ud fra den relative vægt, som henholdsvis autoritet (fortrinsvis staten) og markedet har på forskellige områder. Spørgsmålet er altså ikke, som hegemoniteorien vil have os til at tro, blot et spørgsmål om orden, da enhver orden vil være udtryk for en prioritering af værdier.

Ved anvendelsen af den begrebsramme Susan Strange foreslår til en konkret analyse, er det først nødvendigt at identificere de strukturer, som er relevante.

Det er i strukturerne, at magten til at kunne påvirke, hvem der får hvad, findes. Susan Strange klassificerer denne magt i primære og sekundære strukturer, hvoraf de fire primære defineres som gyldige for enhver samfundstype, og som faktorer, der skal medtages ved enhver analyse. Disse fire strukturer definerer magten til at give eller tilbageholde henholdsvis sikkerhed, kredit, produktionsmuligheder og viden. De fire strukturer er adskilte, men strukturel magt i én struktur kan øge eller mindske magt i de andre strukturer. Opstillingen af de fire strukturer muliggør en samlet behandling af de forskellige faktorer i den internationale politiske økonomi. Især inddragelsen af de internationale kreditforhold og af vidensstrukturerne i analysen åbner for ny forståelse og nye forklaringsmuligheder, for eksempel med hensyn til kreditters betydning for den internationale produktion og for handelsstrømmene, eller med hensyn til den måde, hvorpå teknologisk viden påvirker magten i sikkerhedsstrukturen. Vidensstrukturen omfatter såvel teknologisk viden som underliggende tros- og tankeformer. Denne bredde gør strukturen svær at håndtere, men betyder, at det bliver muligt at integrere værdier og perceptioner i analysen.

Under de fire primære strukturer findes sekundære strukturer, der definerer adgangen til andre ønskværdige faktorer. Susan Strange giver eksemplerne transport, handel, energi, velfærd og fødevarer, men denne liste er ikke udtømmende. Endelig findes, uden en klar afgrænsning opad til de sekundære strukturer, strukturerne i de mange sektorer i den internationale økonomi, så som stål, banker, hvede osv., hvor muligheden for at levere eller tilbageholde en vare også, afhængigt af omstændighederne, kan blive en magtfaktor i en forhandlingssituation.

I analysen af en bestemt sag, sektor eller et bilateralt forhold er det herefter det net af aftaler eller bargains, der ligger til grund for »hvem der får hvad«, som skal identificeres. Normalt vil der kunne optegnes en hel række aftaleområder, inden for hvilke allerede eksisterende aftaler, den gældende magtfordeling mv. påvirker det endelige resultat i sagen, sektoren eller relationen. Aftaleområderne vil være sammenhængende, således at aftaler og magt på et område vil kunne fremme eller hindre aftaler på et andet. Begrebet muliggør en analyse løsrevet fra den traditionelle, kunstige deling af politik i indenrigspolitik og udenrigspolitik. Aftaler kan eksistere mellem deltagere inden for og på tværs af landegrænser, og deltagerne kan være stater, virksomheder, interesseorganisationer osv. uden nogen teoretisk bestemt begrænsning.

Bogen er således både et inspirerende oplæg til en analysemetode for international politisk økonomi, der integrerer økonomi og politik på nationalt og internationalt niveau, og en fremstilling af udviklingen på centrale områder inden for international politik. Den kan anbefales!

Karen Ejersbo Hansen
Landbrugsministeriet